

BÜKY LÁSZLÓ

FÖLÖTT, ALATT, KÖZÖTT

Bécs Ernő versei

A verseskötvényben Poszler György bevezetője ad rövid eligazítást a szerzőről: életéről („Hatványozottan nehéz”), amely ötvenhat év múltán ért véget („Utolérte Babits betegsége”), irodalmi-költészeti, eszmei- és esztétikai kapcsolatairól („Az egyik sugalló Füst Milán”; „A másik sugalló Krúdy Gyula”).

A versek négy csoportba oszthatóak: A város kapuja előtt, Elementek a vonatok, Húsvéti üdvözlés, Gyertyaszentelő, Szitafejű kétségek sakkognak. E csoportcímek bizonyos mértékig jelzik a költői életutat, melyet a versek tanúsága szerint is a költőségért való küzdelem, a magyar tájhoz és néphez való ragaszkodás és a (nem csupán magyar) élet eseményei szegélyeznek, alakítanak. A költő állandóan küszködik a fölöslegesség érzetével, a kisemberszürkeségű mindennapokkal: „Senkit se várok, senkit se keresek, önmagamnak sok vagyok” (A Lovag története), „... hiába kiáltok, / senki sem fogad” (Otthon). Az egyedüllét meg is termi a kisember esendő érzésvilágát hordozó lírai alanyt, az Amikor Pilinga Ákos című vers rajzolja meg ezt az életkeretet és érzelmkeretet. Ám többször a költő felül-emelkedik az önmaga által is kialakított lírai helyzeten. Ugyan szentel verset a kínzó egyedüllétnek (Egyedül), az elveszített, a meg nem szerzett értékeknek (Az a város), a lelki (és identitás) zavaroknak (Kintorna). Az önhelyzetét magasabb nézőpontból szemlélni tudó lírikus rokonszenvesen szól ilyenkor:

Vályogot ragaszt rád a hideg,
bőröd alatt vacog időd.
Még sokáig hólyagzik a Nap,
- ne számold a galaxisokat!

Van hazád [] és elég neked
egy golyóstoll és rántott leves. (Születésnap)

Sok költemény hordozza inkább a panasz, a kiábrándultság hangját: „[...] egyetlen isten se tud megvigasztalni!” (A Lovag története). S éppen e panaszra mint alaphang(nem)re található rá Bécs Ernő a XX. századi költészetünk atyamesterének, Füst Milánnak a lírájában. Füst Milánt utánozni éppúgy nem célravezető, ahogyan annak idején Petőfit sem volt az. A legtöbben - Déry Tibor, Illyés Gyula, József Attila, Kassák Lajos, Nagy László, Pásztor Béla, Weöres Sándor (a névsor korántsem teljes) - hosszabb-rövidebb ideig követték a mestert, majd az alakítás-módban, a költői tartásban vehető csupán észre a Füst Miláni hatás, Bécs Ernő - legalábbis e kötet anyagában állandóbb szálakkal rögzül Füst Milán lírájához. Ez némelykor azt jelenti, hogy Bécs újrajzolja a - Somlyó György kifejezésével szólva - Füst Miláni-szituációt. Ilyenféleképpen ítélni meg a Levelek Saverus Mesternek című költeményt például, amelynek már a kezdetét sem volna nehéz nyelvi kifejezéseiben, alkotásmódszerének eljárás technikájában Füst Milánnak az Arménia! című költeményén kívül más darabjaival is tételesen megfeleltetni: „Látod, Mester / újra kisvárosban élek. A rézöntő műhelye mellett, hol pirosbőrű legények öntik nyulánk tomyoknak a harangot. Magorva halászkok küldik nekem a pénteki ebédet, sánta bakter kurjantja az éjfelet. „Hasonlóképpen az Ókori szerelem című Bécs Ernő-vers a Füst Miláni-Oh latin szerelem!-nek nem éppen parafázisa, inkább olyatén átírása, mintha egy zenekari darabot zongorára tenne át valaki. Ilyenféle a legtöbb Bécs Ernőnél föllelhető Füst Milán-remineszcencia, s éppen ezért nem hat egyszerű utánzóknak, ezért nem ütközünk meg az Arménia és a Bécs Ernő-i Bonónia párhuzamán, hogy egyéb megfeleléseket most ne említsünk. Bécs Ernő Füst-átíratái voltaképp önálló művek, h

telüket a többi versben föllelhető önálló költői világképpé alakuló nézetrendszer adja. Az az álomvilág, amelyet említett bevezetőjében Poszler György alkalmaz erre, lírai keretbe van építve, s ebbe vágyódik a költői én, illetőleg ide törekednék elkülönülést találni a való világtól. Az elvágódás nem csupán Bonóniába való menekülés, hanem a madarak és a vonatok útjának megkínványa (Elementek a vonatok), így többször nincs is bizonyosság arról, honnan és hová készül(ne) a költő. Ahol van, ahol várakozik, „mosdatlan mágusok között” (Mikor a költő elé állt az Angyal) - egyébként itt is van Füst Milán-kapcsolat: „Én más lehelletét utálok s gyakorta mosom kezeim - (Zsoltár) - , amikor meg jelöltséget érez magában („Megjelőlt engem az Úr, hogy jelen legyek seregében”), ott és akkor érezhetően el is hidegült a hétköznapi világtól. (Mágus).

Bécs Ernő életének évtizedeiben nemcsak a kiválasztottak érezhetők: „Latrok mellé rugdostak, megetettek sárral [...]” (A szerelem erdei szólnak). A korszakkal együttjáró zaklatottság is jellemzi a költői ént - „[...] a türelmetlen test dobozába zártak [...]” (Karácsony) -, e zaklatottságban a helyét kereső ember belső bizonytalansága, s talán a betegségektől életidőt veszítő ember térvágya is megnyilvánul. - A betegségek szinte szaknyelvi pontossággal jelennek meg a lírai szövegekben (*agarofóbia, neurosis anancastica, thanatofóbia* stb.), de metaforikus szinten is megtalálhatók, s ilyenkor szimbolikus hátterük is földereng: „[...] gégémre úsztak sikoltások” (Szitafejű kétségek sakkognak). S a Füst Miláni *elmúlás* szó használatának s magának a motívumnak földözését, alkalmazását mint csapdát elkerülvén Bécs Ernő belenyugvással várja, hogy a röntgensugarak becsomagolják, mert „A sötétben sem lesz sötétebb / a sötétnél” (Fölött, alatt, között).

A versekben zömében az élethez ragaszkodó költőember nyilatkozik meg, a hazáját, a népét ismerő és belőlük biztonságot merítő ember. A némelykor patetikus és valamelyest szólamszerű a hazaszeretet megnyilvánulása, még ha szereplírásban is: „Dolgozunk, és minden mozdulat oszlop lesz egy szent timpanon alatt, hol hazánk boldogsága épül”, illetőleg: „[...] ez a pátriáml!” (Levelek Saverus Mesternek, Zalai számvetés.). Azonban a szóhasználat és az azzal alakított szóképanyag hitelesíti a szülőföldhöz, Zalához ragaszkodó költőt, és ezek a megoldások átszövik a költeményeket. A tájnak *[szellős erdők mosolyognak]*, az állatoknak *[muzsikáló rovarok tartottak hazafelé; varjú, disznó, róka, szarvas]*, a növényeknek *[akác, diófa, kapor, kukorica, rebarbara, tök]* az ábrázolása, sokszor már neveik eleve magyar környezetet adnak. A népelet, a népszokások megléte *[Luca-szék; Mártonnap; lidérc; disznóölés, tárkonyillatú sonka]* számos helyen föl villan. Esetenként szinte szociológiai pontosságú a versbe vont világ *[Szent Márton-nap, Váltókon]*, máskor az érezhetően egyéni életemény csapódik le a szó(kép) használatban, például a *vonal* főnévnek és mezőkapcsolatainak *[mozdony, sín, szemafor]* észrevehető gyakorisága jelzi ezt, továbbá a gyertyaképzet többszöri megejelnése *[zsiros gyertyaszál; Tenyerembe-csöppent faggyú; gyertyaszgú vonatok]*, s sorolhatnánk még néhány példát. Mindez bizonyos stiláris összetartást jelez. A hírték-csökkenést jelentő növekvő előfordulási gyakoriság a (szó)választást meghatározó szabályok gyűjteményének, a redundanciának része, illetőleg másként szólva az egyéni stílusnak jellemzője. Egyes szavak előfordulási valószínűsége a hírérték mozgását (csökkenését, növekedését) eredményezi, s ehhez járul(hat) a szóképbe építés stilisztikuma. Ezért is jellemző a költői művekre a redundancia viszonylagos nagysága. Mindez azonban könnyen vezet zavarokhoz is. Némelyik katakrézis innen eredeztethető, maradvány a gyertyaképzetnél: „[...] gyújtottak torkomon zsiros gyertyaszálar!” (A szerelem erdei szólnak). Hasonlóképpen a malomképzet köré kapcsolódó képekben jött létre képzavar, példaként: „Pontosan fordul a malomkerék a siető szélben, pattogva megörölt csontomat tarsolyomban hordom” (Levelek Saverus Mesternek). Megjegyzendő,

hogy itt a *malom-képzet* érintkezik a költő nyelvében megfigyelhető másik képpel: „amikor kása lett a vese, / *örölt dara a csont!*” (Bimád-e a harmadik napon?) és: *Malomkerék* forgatott, *örölt a gyalázat*(...) (A szerelem erdei szólnak).

Számos versre bizonyára szívesen lapoz vissza a kötet olvasója, talán a Színek a palettán, a Szépségedet köszönteni, a Zalai számvetés, a Kapor, a Lidérc, a Pillanat, a Szent Márton-nap ezek közé tartozik, és a kötet címadójává emelt Fölött, alatt, között is. A verseskötvény egészét érdemes volt Bécs Ernő egykori barátainak összeállítani, megjelentetni, hiszen e költői oeuvre (metaforaként mondván:) zalai hegye is beletartozik az elmúlt évtizedek magyar lírájának domborzatába. (Deák Ferenc Könyvtár, Zalaegerszeg, 1995.)

GYURÁ CZ FERENC

A KALOT-ról - fél évszázad múltán Ugrin József: Emlékezéseim

A szerző neve a nyolcvanas évek végén tűnt fel ismét a közéletben. Ugrin József még részt vett a keresztény társadalmi és politikai mozgalmak némelyikének újraindításában, mielőtt a státétabotot véglegesen másoknak adta át... (Többek közt ismert politikussá lett leányának.)

Halálával a magyar népi megújulás egyik hivatott vezetője távozott az élők sorából, közel öt évtizeddel azután, hogy hivatása gyakorlásától a kommunista hatalom véglegesen elűtötte: Rajk László belügyminiszter 1946-ban, mondvasinált indokkal betiltotta a KALOT-ot, a katolikus agrárifjúsági legényegyletek szövetségét, a legnagyobb létszámú demokratikus magyar ifjúsági mozgalmat.

Ugrin József e mozgalomnak alapításától - 1935-től - egyik fő szervezője, lelke, motorja, összefogója, mindenese, nagy munkabírású és derült kedélyű vezetője volt. 1940-1942 között igazgatta a mozgalom érdi népfőiskoláját, majd az összes KALOT-népfőiskolának lett országos irányítója. A kezdetől a feloszlataásig egyik legfőbb munkatársa a KALOT karizmatikus alapítójának és elnökének, *Kerkai Jenő* jezsuita szerzetesnek. Az ő emlékének ajánlotta memoárját, amelynek a hetvenes évek végén született terjedelmes kéziratából *Trencsényi Imre* szerkesztett áttekinthető tagolású könyvet.

A kötet nemcsak fontos forrásmunka, hanem érdekes olvasmány és az emlékiratirodalom átlagából elbeszélői érényei vel is kiemelkedő irodalmi mű. „Szervezőelve” - mint minden értékes memoáré - a visszaemlékező egyénisége, amely a szerkezet matematika által megszabott rendjén vagy az emlékezet csapongásától alakított „rendtelenségén” túlnöve, egységes karaktert, egy-nemű szellemiséget, egyirányú „húzást” ad a könyvnek. Erre persze csak erős és eredeti egyéniség képes, és Ugrin József ilyennek látszik. Szabad egyéniségnek, aki nemcsak alkati tényezőkből nyeri, hanem kemény és sokrétű élettapasztalataiból meríti lelkierejét és önbizalmát (utalhatunk itt a paraszti háttérre, a megtapasztalt szegénységre, s talán az ifjúkori világcsavargásra is.) Hogy belső szilárdsága nemcsak a KALOT diadalmas évtizedében segítette őt, hanem később, a sikerek múltán is, arra ez az időskori emlékirat, az ebben megnyilatkozó humor és anekdotázókedv a bizonyíték. S mindez pedig azt is mutatja, hogy a vallásos hitnek és elkötelezettségnek - némely vulgáris vélekedésekkel ellentétben - korántsem kell együttjárnia valamiféle életgyűlölő komorsággal, egyoldalú pietizmussal, sőt ellenkezőleg: a helyesen átélt kereszténység éppenséggel derűt áraszt és lelki egyensúlyt teremt a földi téreken. (Ezt ugyan Hamvas Bélától és Czákó Gábortól Chestertonon és Francis Jammes-on át vissza az evangélistákig sok-sok fontos szerző így tudja, mégis messze vagyunk attól, hogy köztudomású legyen.)

A vallásos hiten kívül, persze, személyiséget összefogó ereje van a megtalált életfeladatnak is. Ez pedig, Ugrin József esetében: a magyar nép szolgálata a kereszt jegyében. Népiség és katolicizmus együttes képviselője, amely a KALOT-ban megvalósult. Ez a mozgalom egyesítette magában a magyarság két világháború közti megújódási lendületének két, talán legtöbbet ígérő áramát: a keresztyén-keresztény (benne a Prohászktól elindított katolikus) megújulást és a népi mozgalmat. Mindkét áramlat (ha nem is azonos módon és mértékben) népi, nemzeti és szociális töltésű volt, a parasztság megerősödésében látta a Trianonban letiport nemzet fölegyenesedésének talán utolsó lehetőségét, s ennek érdekében társadalmi önszerveződést, kulturális és politikai demokratizálódást, a világi és egyházi nagybirtok korlátozását kívánta. A népi mozgalom írói és politikusai mindezt - általában - magas szellemi színvonalon és nagy visszhangot kiváltva, továbbá radikálisabban, de szerényebb gyakorlati hatásfokkal képviselték.

A Kerkai Jenő szervezői zsenialitása és erkölcsi kisugárzása révén is hódító katolikus agrármozgalom ugyanakkor rövid idő alatt bámulatos eredményeket ért el. A háború végéig mintegy 4-5 ezer alapszervezetben kb. fél milliós tagságra tett szert, húsz bentlakásos népfőiskolát működtetett (köztiük többet a nemzetiségek számára) a hozzá tartozó, gyakorlati oktatást szolgáló birtokkal, lapok és könyvek sorát adta ki, megfogalmazta a pápai szociális enciklikák ösztönzéseit magába fogadó társadalomátalkító programját, és a Bars vármegyei Egegen sikeres gyakorlati példát adott a telepítésre is, amely a népi írók egyik legfőbb, az agrárszegénység helyzetének megoldását célzó programpontja volt.

Ugrin végig ott volt a küzdelem vezérkarában. Visszaemlékezései ezért forrásértékűek a mozgalom szegedi hőskorát, az első tanfolyamok szervezését, az érdi népfőiskola alapítását és működését, a (népi írók fontosabb könyveit is tartalmazó) tananyagot, a telepesképző népfőiskola munkáját a magát a telepítést illetően. Hitelesek érzelmi árnyalású, anekdotikus elemeket is felvonultató jellemzései a mozgalom vezetőiről vagy az érdi népfőiskola tanáraitól (Muharay Eleméttől Jankovich Ferencig, Somogyi Imréig). Értékes annak a kalandos útnak az elbeszélése is, amelyet Nagy Töhötömmel (a később meghasonlott katolikus mozgalmi vezetővel) együtt tettek 1944 végén a frontvonalon át azért, hogy a „felszabadított” területen keresztény pártot szervezzenek, illetve részt kérjenek a Hitler-ellenes fegyveres küzdelemből.

Az érdekes és fontos könyvnek egyetlen szembeüő gyöngéje, hogy a szóhasználatban („felszabadulás” stb.) és itt-ott az érvelés technikájában is alkalmazkodik a megírás idejéhez. Ez nem éppen fölemelő, de persze érthető, és érte a kényszerű alkalmazkodás évtizedeit a magyar néppel együtt megélt Ugrin József természetesen nem vádolható.

A könyv mindazonáltal, a szerző alkalmazkodása ellenére, nem jelenhetett meg a rendszerváltozás előtt. Hogy posztumusz kötetként végre napvilágot látott, azért - a Magyar Népfőiskolai Társaság mellett - a népi írók ma is aktív kiadójának, Püski Sándornak jár köszönet. Ha a népi mozgalom mai híveinek egy része talán még nem is, a népi könyvkiadás élő klasszikusa, úgy látszik, pontosan tudja, hogy a KALOT-mozgalom a magyar népiség történeti és morális hagyatékának teljes értékű része. (Magyar Népfőiskolai Társaság - Püski, 1995.)

KELEMEN ZOLTÁN MŰVÉSZETEK METSZÉSPONTJAIN

Művészeti metszetek címmel látott napvilágot az Orpheus és a Tevan kiadó közös gondozásában 1995-ben Cs. Tóth János gyűjteményes kötete, mely a szerzőnek a legutóbbi évtizedek

dél-alföldi tárlatairól készült recenzióit, performance-okról vagy neves kortárs képzőművész mesterekkel készített riportjait tartalmazza. Az alkotó sokszínű palettájáról nem hiányozhat a szépirodalom sem. Bár konkrét elemzés, kritika a képzőművészeti írásokhoz képest csak elenyésző kisebbségben található (Sarusi Mihály, Ungráry Rudolf és Kántor Zsolt munkásságát vizsgálja ilyen szövegeiben), az irodalom és a filozófia mögöttes utalásrendszerként végig megfigyelhető a kötet szerkezetében. Szerepük teljesen egyenrangú a zenei vagy filmes hivatkozásokkal.

Cs. Tóth köteté alapvetően képzőművészeti elemzések gyűjteménye. A szerző azonban nem elégszik meg a sokszínű, gyakran önmaguktól is különböző alkotói felfogások, munkásságok szolgái be- illetve felmutatásával. Egységes koncepciót ad a válogatásnak, egyetlen percre sem tagadva saját személyiségét. Vállalva a tényt: az általa bemutatott műveket, műhelyeket szükségszerűen az ő egyedi szemszögéből látjuk. Sajnos, a legtöbb esetben valóban csak ebből a nézőpontból. A szerző szinte kizárólag délkelet-magyarországi művészekkel foglalkozik, így az olvasóban joggal merülhet fel a kérdés: a „vidéki” mesterekről és alkotásaikról szólván közölhetőek-e általános érvényű esztétikai észrevételek?

Ugyanakkor nem árt megvizsgálunk a *Művészeti metszetek* „korszerűségét” sem. Cs. Tóth János nem egyszerűen vállalja és következetesen érvényesíti a periféria, a decentralizáció dicséretét, de sajátos látásmódjával érvel is mellette. Elemzéseiből, interjúiból az ezredvég alkotókkal és befogadókkal szemben támasztott követelményrendszere rajzolódik ki. Személyiségletünk építéséhez és megőrzéséhez elengedhetetlenül szükséges a nyitottság, bizonyos mikro-univerzalitás. Önigazolásunk érdekében állandóan figyelemmel kell követnünk környezetünk életét, azt a művészi világot, mely a legközelebb áll hozzánk. Cs. Tóth tisztában van vele, hogy világunk nem pusztán művészeti lehetséges világok összege. Mikrokozmoszunk közvetlen alkotó elemei a fűszálak, patakok, esőcseppek, folyók, nádasok. Bemutatja és üdvözli mindazokat az alkotói kezdeményezéseket, melyek mind egyértelműbb jelekkel próbálják az egyén figyelmét az elhagyott, kihasznált és aztán eldobott természetre fordítani.

Mind a műélvező, mind a művet létrehozó egyénnek biztosan kell állania a társművészetek metszéspontjai által személyre szabottnak a számára kijelölt léthelyzetben. Ebből egyúttal az is következik, hogy nincs külső központ, pontosabban hamis és az élettől idegen minden önhatalmúlag, külsőleg kijelölt centrum. Sokkal mélyebbről jövő tagadása ez a centralizmusnak, mint bármilyen kisszerű, provinciális próbálkozás, gyűlölködés. Nem az alacsonyabbrendűségi komplexusban gyökerezik, hanem az egyenértékűség magabiztos és világos tudatában. Alapjaiban tagadja – természetesen pusztán léteivel – a centrum kizárólagosságának jogosságát. Cs. Tóth János közvetlen békési környezetében olyan értékeket mutat fel, természeti tájban, emberi alkotó kedvben és erőben, melyek másutt nem léteznek; úgy és ahogy az ő pátriájában, semmiesetre sem. Ábrázolásmódja ugyanakkor felhívás arra, hogy a más tájról, más országból való olvasó nyissa fel tekintetét közvetlen környezetének egyedi értékeire.

Témaválasztása igen szerencsés, hiszen éppen az általa vizsgált, az avantgárdon és a modernitáson túljutott művészek életművének fontos üzenete mindaz, amit a kozmoszról (mikro- és makrokozmoszról Cs. Tóth el akar mondani nekünk. Kérdéseit is úgy formálja interjúiban, hogy az alanyok vallomása mindvégig egy-egy probléma forrpontra tartott elemzése legyen. A megkérdezett idős mesterek többsége (Schéner Mihály, Lóránt János, Müller Miklós) gyermeki bizakodással, optimizmussal, de felelős alkotóhoz illő komolysággal és tisztánlátással nyilatkozik életművéről, korunkról, elriktán szűkebb hazájáról, melyben ma is él, vagy melyet elhagyva bár, mindig magáénak érez, pontosabban magát érzi hozzátartozónak.

A legfiatalabbakra, az amatőrökre is kiterjed a szerző fi-

gyelme. Pontos, egyszerű szavakkal méltatja alkotásaikat. Jellemző, hogy a tehetséget nélkülöző mozzanatokról inkább hallgat, mint ő maga írja köteté végén: „magamban elvégeztem a reménytelenül kvalitástalan alkotók és művek rostálását, de méltánytalanok tartottam nevüket leírni, mert bármely lista végétére is csak reklám.” /202./

Cs. Tóth Jánost műveltsége és eredendő nyitottsága egyaránt képessé tette arra, hogy ezzel a kötetel jelentkezzen a magyar művészet színpadán. Sorait olvasva egy kultúráról, természetéről felelősséggel gondolkodó, másokat is gondolkodásra provokáló kérdésföltéző portréja bontakozik ki.

EGRI ZSOLT

CSILLAGLOBBANÁS

Megjegyzések Gyárfás Miklós posztumusz novellafutamához

Egy életmű szép záróakkordjaként jelent meg az *Ó, ti szégyény Erasmusok...* című kötet, egy kellően nem (el)ismert író tollából. Annak az életfolyamatnak is lezárását jelenti e könyv, amelyben **Gyárfás Miklós** mindig is jellemezte a hatás igénye. Hatni akart a jelenre, hatni az emberek tevékenységére, de úgy, hogy közben igyekezett egyeztetni a valós problémákat a lehetőségekkel, nem pedig elfeledni vagy félretenni őket. Egy kissé **Don Quixotei** alkat volt ő a mai kultúra vállvonó „minden lehetséges”-ségében. Talán éppen ettől rokonszenves; még érezni, hogy tördököl velünk, mert töretlenül hisz abban, hogy létezik közös, érthető diskurzus, még mer valamit mondani, amivel hatni akar azokra az erőkre, amelyek történelmünk folyamán kiirihattalanoknak bizonyultak, s amelyeknek eredője pedig a közönségség. Belsőleg még megcsillan az *„esztétizmus későpolgári szentélyének hirtelen tovatűnt varázsa”*, az, ami a hetvenes évekig tartotta magát a magyar prózában (vö. **Kuksár Szabó Ernő**: *A magyar irodalom története 1945-1991.*, Argumentum, 1994., 2. kiadás, 164. o.). **Gyárfás Miklós** által is részestülhetünk e korszak sajnálatosan, de méltósággal kihunyó fényének utolsó sugaraiban.

A „novellafutam” befogadása nem hasonlítható egy sportközvetítéshez, ahol elegendő hátradőlni a fotelban, és kész az élvezet. Ellenkezőleg: az eredményért nekünk kell megszenvedni, latba kell vetni szellemi tartalékainkat, hogy eredményt érjünk el. **Gyárfás Miklós** időzésre szólít fel, energiát kíván tőlünk, hogy később ő adhasson nekünk potenciát egy másik, személyes versenyhez.

Szellemet említettünk az imént, s nem véletlenül. Az író egy olyan spirituális örökség folytatója, amely valahol Hellász földjén született, de Magyarországon csak a századelőn tudott kifejlődni: erről vall a könyv élén *A hellén* című alkotás. Tematikájában erős szálak kötik az ókori hagyományhoz, ugyanakkor ahhoz a világképhez is, amit nálunk először **Ambrus Zoltán** képviselt a *Ninive pusztulása* című novellájában. (Hogy jogosan említhető itt Ambrus Zoltán, vö. a szerző szavaival. In.: *Élet és Irodalom*, 1969/47. 3. o.) A cinikus **Diogenész** az intellektualizmus képviselője egy olyan társadalomnak, amely a mai nyugati demokráciák őseinek tekintendő: nem véletlenül lett hát a „futam” első állomása Athén. **Diogenész** egy felsőbb tekintély nevében bírálja a demokrácia torzulásait. Ez a fölöttes erő pedig a tisztelhető szellem, a bensővé vált értelem, amely öröknek tetsző ellentétben áll azzal az étellel, amit egyszerűen sorsnak hívunk. Mi „...sorsnak nevezzük az értelem hiányát” - hangzik később *A kvartett halálában*. Lehetséges, hogy az értelem művei „szép hazugságok” csupán, ahogy **Artemiszia**, a testiség

princípiuma megfogalmazza, de szükségesek: az élet egyoldalúságát, nyersségét kiegyenlítő, olyanok, mint egy szinte megfizethetetlenül drága „rabszolga”. Az intellektusnak a földhözragadság elleni harcában fontos segédeszköz az irónia, a polgárpukasztás: de mindez csak külsőség, ami az ellenállás kétségbeesettségének a jele leginkább. Fontosabb ennél a belső elkötelezettség a szellem oldalán, ezért is végződik az írás ennek a győzelmével.

A *hellénben*, a kötet indító alkotásában a novellafűzér szinte minden fontosnak látszó motívuma együtt van: helyesen: hiszen a „futam”, egy verseny indulásánál már rendelkezni kell azokkal az erőtartalékokkal, amelyekkel teljesíthető a táv. S ez az erő igen expresszív: talán innen ered a hibája is. Néhol túlzottan explicit a mondandó, mintha nem bízott volna eléggé az olvasóban az író. A narrátor múltjelen paralellizmusai többnyire mellőzhetőek volnának, kivéve tán egyetlen helyütt („*Arkhiosz zavartan bámult a semmibe, mint mi, amikor nem értjük érzelmeinket.*”) Csökkenti az egyébként mélyértelmű novella értékét, hogy a narrátor bevezető mondatai felűnően alacsony nyelvi igényűek: szándékoltan használ argó elemeket, de funkciótlannak. Más hol viszont ugyanez a fogás többletjelentést hordoz („*levágott vagy száz fekvőtámaszt...*”) A „futam” nyelve máskülönbén igényes, sőt a stílus néhol egészen líraivá, gyönyörködtetővé válik („*Artemiszia hangja elhalt, s a kőpadlóra omló nászköpeny röp- te a szerelem üzenetét írta a csendre.*”)

A soron következő novella, a *Népmese* önmagában is tanulságos: a testi princípium totális fölényéből, erőszakából kaphatunk ízelítőt. Az előzőek után még egy felismeréssel gazdagodunk: érzékelhető lesz, hogy milyen védtelen is a szellem, s hogy hiánya mennyire tragikus lenne. Még szerencse, hogy hatatlan. Megdöbbenően profán, mégis sikeres az idősíkváltás az utolsó tételben: rámutat arra, hogy a mai tudományban mennyire jelen van a tudatlanság, a nép, a tömegek kiszolgáltatásának szándéka (ettől is „népmese”); ahogy fintort vág a hagyománynak, az értékeknek a butaság.

A *Királyi fattyú* is a szellem kiszolgáltatottságát hangsúlyozza, de már kissé változó hangsúllyal: eltiporhatják ugyan hordozóját, de csak akkor, ha nem képes a rárótt feladathoz fel nőni, a felelősséget vállalni. Ennek a késői tudomásul vételek jó esetében csak magunkra haragudhatunk, mint ahogy Corvin János teszi e műben a halálos ágyán; bár hiába gondoskodott halála méltóságáról a már megtisztult szellem.

Az eddigi tapasztalatok összegzéseként foghatóak fel *Az igazi és az Új esztendők Pannóniában* sorai. *Az igazi* példaképe **Erasmus**, a tudós humanista, végig ő az, akinek a jelenléte realitás marad. Ő is a szellem embere: Diogenészhez hasonlóan iróniával tekint a balgákra, tudós felkészültséggel és felelősséggel ápolja a tudományokat, a hagyományt, okosan megvédi önmagát, a benne szunnyadó tudást, ugyanakkor képes áthidalni a távolságot a tömeg és a magasabb régiók között azzal, hogy jobbitani kívánja az embereket, s törekvését el is ismerik. Bár **Diogenész**l egyetemben megveti a szenvedélyeket (táncjelenet, illetve a *Balgaság dicsérete XXX.* rész), a tudatlanságot (beszélgetése a királlyal, illetőleg a *Balgaság dicsérete XXXI.* rész), a tömeget [*Balgaság dicsérete XLVIII.* rész], vele ellentétben felismeri, hogy szükségszerűen boldogulni kell ebben a világban. Az *Új esztendők* mindezt kiegészíti még a háború- és diktatúraellenességgel (vö. *Balgaság Dicsérete XXIII.* rész), végül a meg nem alkuvás fontosságával, s ez egyben azt is jelenti, hogy ne alakoskodjunk, ne színészkedjünk.

A Csillagkerékben arra kapunk feleletet, hogy milyen feladata van a szellemnek a mindennapokban: fel kell ismernünk, hogy „...nincsenek tőlünk idegen világok”, hogy „közös idő” mérünk, összetartoznak az emberek, egymásra utaltak, s hogy a magányt, a halált egyedül a szeretet győzheti le.

A további novellák e szellemi program megtestesülései: *A forradalom emléke* azt hangsúlyozza, hogy mindenkinek vállalnia kell a saját, individuális feladatát, amely személyre van szabva. *A Jonathan* finom párhuzamban áll az első novellával; arra törekszik, hogy szemléltesse, létkérdés az egyén és a társadalom szabadsága, s mennyire hibás *A hellénben* elhangzott állítás, amely szerint „*az ember arra született, hogy egy felettes-ám rajta kívül álló - erő kormányozza.*” *A kvartett halála* rendkívül jól sikerült mű; mély pszichologizmussal tért vissza a háború és a személyes felelősségvállalás kérdéséhez. *A Kamaszok* és a *Grace* a hazugság bravúros kompozíciója arra figyelmeztet, hogy a saját életünket magunk választjuk, s érte felelősséggel tartozunk, mert a halál vasköveketetességgel kérdezi meg, mit végeztünk. A „futam” végén a *Honvágy* utóljára összegez: a felelősség, az emberi küldetés komolyan vételére hív fel; szükségesnek mondvá az elmélet tettekkel történő összehangolását. Csak az ilyen magatartás lehet értékes, érdemes az életre. Szinte természetes, hogy e művét **Márai Sándornak** ajánlotta a szerző. A szellemi gyökereket jelzi ez a dedikáció, s ha Márai neve mellé illesztjük az Erasmusét és az Ambrus Zoltánét, markáns hagyományt tapinthatunk ki, melyhez tisztelettel és magas színvonalon csatlakozik **Gyárfás Miklós**.

Kevés szó esett a könyv hiányosságairól, s nem véletlenül, hiszen feltűnő esztétikai fogyatékoság nem akad a kötetben. Roppanat veszedelmes és nehéz feladatot teljesített a szerző: merte vállalni a novellafűzér írásával azt a kockázatot, hogy csorba eshet az egyes novellák identitásán, s esetleg feláldozza őket a globális cél érdekében. **Gyárfás Miklós** szerencsére megtalálta azt a magaslattal, ahonnan mindkét terület belátható teljes egészében, sőt egységes horizontba rendezhető. Minden novellához adekvát struktúrát rendel a tagolás pedig elősegíti a művek belső időinek, tereinek, nézőpontjainak, utalásainak világossá tételét, de átmúlását is. Tartalmukban klasszikus novellákat olvashatunk, az örök kérdéssről: az individuumnak, az emberi intellektusnak a jelenhez és a hagyományhoz való együttes kapcsolódásáról.

Gyárfás Miklós novellafutama beszédes írói üzenet. (Argumentum Kiadó, Budapest, 1995)

ZSIRAI LÁSZLÓ

BAYER BÉLA: NÁSZINGŰ LIBÁNUS

Semmi sem rokonítható forróbb szálakkal a lírához, mint a szerelem. Hogy szemérmes bizalommal is lehet szólni erről az elvarázsoló érzésről, arra jó példa a Bonyhádian élő költő mutatós könyve. Bayer Béla a legbensőbb érzelmeket kifejező verseit gyűjtötte e karcsú kötetbe.

„Megtanultam lassan magamat szeretni, (hogy téged szeretni képes legyek.” A Virágvasárnap című költemény iménti, önzőnek tűnő bevezetésének következetes folytatása az önzetlenség, miközben simogatások „G-moll melege” tündérlik, hogy „téveszmék jegykendőjétől” végleg megszabadulva botdog lehessen az ember, önmaga rendjét fegyelmezve a szeretetreméltóságra, mert az igenis: érdem...

A Rügybontó, a Nászingű Libánus, és az Ellobbant virág című ciklusokban a kellemes féltés, az őszinte hűség, a vágy ébredése-kibontakozása-beteljesülése, valamint az édes első reggel többszöri újratekzésének közösen dédelgetett reményei. A többnyire szabadon áradó lírai szövegek között mégis a dalok csendítik legtisztábban az érzelmek belső harangjait.

A görög-latin műveltség elemeivel ékesített, ámbar természetesen magyar szíveket érintő verseket tartalmazó kötet egyszerű elolvasása nem rabol sok időt. Az egész kötet egyszerű

végigolvasása nem. Csak hogy az igazi versbarát tekintete többször végigsíklík a szövegfelületen, majd vissza-visszatér a lelkét megérintő vers(ek)hez, s a kötet anyaga gyakran egy-két, vagy olykor egyetlen darab fényébe lényegül. E sorok írója például most éppen a Vízparton és a Szabadnak, veled címűeket „jegyezte meg magának” hiteles gondolatiságuk ereje, vers-tani szabályozottságuk, és rokonszenves dallamuk miatt, de abban reménykedik, hogy mások is találkozhatnak egyéniségükre szabott versekkel, mert Bayer Béla költői műhelymunkájával bő választékot nyújt ehhez.

A költővel együtt szeretném, ha a várhatóan többféle olvasat egyé lényegülne például a következő sorok élvezetével: „Ott, a lélek lankáin, / zölldé édesült ez a tavasz is!”

Íme, egy alkotó, aki a megcsonkult szavak teljesedéséért, a látás gyönyöréért, s a hit ember-melegéért fohászkodik. Elvárható intelligenciával, biztató képességekkel.

A versek hangulatához méltóan illeszkednek Gábori Sándor grafikái. (B-Faktura, 1995)

GÉGER MELINDA

ÁTHATÁSOK

Kovács Katalin és Stampler Lajos kiállítása

A nagykanizsai Hevesi Sándor Művelődési Központ 1996. februárjában Kovács Katalin és Stampler Lajos műveiből rendezett kiállítást. A művészpárral egy nagykanizsa-környéki kis faluban, Újudvaron teremtette meg az otthonát, de baráti kapcsolataik, a városi élet szellemi vonzóköré Nagykanizsához kapcsolja őket. (Mindketten pedagógusként dolgoznak: Kovács Katalin az újudvari általános iskolában, Stampler Lajos a nagykanizsai Batthyány Lajos Gimnáziumban tanít.) Legutóbbi kiállításuk több, mint egy közös bemutatkozás alkalomszerű lehetősége: alkotósaik az együttes gondolkodás, közös munkálkodás mindkettejük számára létfonosságú harmóniájából fakadnak.

Kovács Katalin eredetileg grafikus pályán indult, és kiállításokon több alkalommal ismerték már el alkotói tehetségét, legutóbb 1995-ben egy Nagykanizsa 750. éves évfordulója alkalmából rendezett pályázaton kapott díjat.) A februári kiállításon merített papírból készült munkáival szerepel, ugyanis hosszú ideje foglalkoztatja ez a - az utóbbi évtizedekben ismét felvirágzó - művészeti műfaj. A XX. század művészei számára a papír ön-maga jelentésén túlmutató, szimbolikus értelemmel felruházott médiummá vált, melynek titka a természethez való közvetlen kapcsolódás. A feldolgozás során alkalmazott és maig is erősen kézműves jellegű tévékenység sor az anyag létrehozóját összeköti a természeti őselemekkel: földdel, vízzel, levegővel és a nappal. Az egyetemes univerzumban kapcsolódás szimbolikája teszi a papír hatását oly elevenné, hogy a 70-es évektől Magyarországon is újra reneszánszát éli. Kovács Katalin papírmunkáiban is az egyetemes szimbolika igénye jelenik meg. Esetében az anyag földközeli, misztikus karaktere, barázdált, rücskös plaszticitása egy erőteljes festői szándékkal is találkozhat: a növényi világ mikrokozmosza e színeket is magába foglaló alakítás révén válik rostokat idéző szövédékké, kavargó ritmusokká, lágy hullámokká. Kovács Katalin a fény és árnyék ritmikus váltakozásából, kozmikus asszociációkat keltő koncentrikus szerveződések-ből, pozitív és negatív részek kavargásából a földközelség jóindulatúan befogadó melegét kelti életre, gesztusai a természet írásjegyeinek barázdái. A felhők gomolygása, a fatörzs érdessége, a földgöngy barázdája az anyagi létezés alaplemeinek költői átíratként jelenik meg munkáiban.

Kovács Katalin műveire - különösen a festői gesztusok oldaláról tekintve - egy másik szuverén alkotói egyéniség hatott meg

határozó módon. Stampler Lajos, aki robbanékonny energiával leli, intenzív festői világot teremtett maga számára. Stampler Lajos Kovács Katalinhoz hasonlóan kaposvári születésű, és a diploma-szerzés után került Nagykanizsára. Alkotóművészi pályája viszonylag hosszú múltra, több egyéni és csoportos kiállításra tekint vissza. (1993-ban a II. Grotteszk Pályázaton díjat kapott munkáinak kiérleltégéért, a megvalósítás szellemességéért.) Művészete számára kiindulópontként régmúlt korok és a jelen szellemi kapcsolata szolgál: egy olyan feszültségviszony, amely a ma emberének egyik központi problémája. Ő maga így fogalmazta meg: „Mindig nehezen boldogultam a tárgyakkal. Az iskolában „bazárosnak” csúfoltak. A diagnózis, azt hiszem helyes volt, már akkor sem tudtam „kidobni”. Mindent gyűjtöttem. Amióta képzőművészettel foglalkozom, azokat a lomokat próbálok előkotorni, melyeket racionális kultúránk kidobott, kieresztett, felszín alá nyomott azért, mert feszültségűtlennek vélte őket.” Stampler Lajos munkáinak alapanyagát hosszú időn keresztül a „dolgok”: elhasznált régi tárgyak képezték. Régi ablakkeretből, gyúródeszkából, ládából, faágakból és talált uszadékokból tákolta össze azokat az objektumokat, amelyek felületeikkel festői megmunkálásra ihlették. A megmunkálás során a „tárgyak” eredeti funkciója eltűnt, és helyettük gyakran egy új, a művész személyes felkészített mikrovilág tárult fel. Stampler Lajos e korai festői korszakában az eldobott anyag esendőségét felismerve kereste vissza a tárgyak lelkét. Festői manipulációjával egy grotteszk mikrovilágot felelt meg a belső lelki tartománynak, és intenzíven felerősített testszíneivel, faktúrás ráfestéssel fokozza azt. Korai képei különös lények portréit tartalmazzák: emberszerű alakzatok, akik elveszítették valódi arcukat, és furcsa, állatszerű kontúrt nyertek. Szeretetreméltóan bumfordi teremtmények; rózsaszín-zöldes színeikben a lélek személyes, belső viszonyait közvetítik.

Mind ez előkészítette festői munkásságában a továbblépést is, hiszen művészetének szembeütő vonása a szinte kihívóan vállalt személyesség, a tárgyiasult részletek és az ábrázolt műfaj érzelmében, gesztusban való teljes feloldódása. Az idő múlásával tehát felszámolja a tárgyakhoz fűződő naív kötődés árnyékokkal társított jellegét, a tárgyak lelkéhez fűződő érzelmesen intím hozzáállást. Egy vehemens alkotói folyamat keretében számúzi a felparcellázott, kazettázott, keretezett mikrovilágot, a bájosan grotteszk karaktert, és képei fokozatosan az ember expresszív lélekportréinak leképezéseivé válnak. E művészi metamorfózis során a figurális jellegű kompozíciók - mint újabb, megdöbbentően expresszív lélekportrék - az emberi jelenlét harsány manifesztumai válnak. A lilás-vörösek sodró erejű szenvedélye széttobban mindenféle rendszert, keretet, mikrovilágot: az újul-lámos festésmód immár nagyobb felületeken, intenzív festői gesztusokban, kínzó-drámái lobogásban nyer teret. Roncsok alakok, felmorzsoltt létbe vetettségek: Stampler szinkontrasztjainak felfokozott dinamizmusa az indulatokban, érzelmekben való feloldódás, torzító emberi tragédiák kiáltó darabjai.

A nagykanizsai kiállításon bemutatott legutóbbi anyaga a 90-es évek közepére ismét némi váltást jelez művészetében: az indulatok, a féktelen lobogós mintha csendesülne, és az eddigihez képest egy meditatívabb viszonyulás kerekedik felül. A nagyívű ecsetvonulatokban lágyabb átmenetek, finomabb, érzékenyebb tónusok foglalják el a korábbi drámák gesztikulációinak helyét. A művész továbbra is beleérző, de a kínzó létállapotok felderítése után mintha titokzatos dimenziók felé indulna. Képei már-már teljességgel szakítanak az alkotói tudatossággal, és a lélek belső vezérlésére valósgon túli sejtelmes derengésben, kibontakozó átmenetekben leli fel a világ rejtőzködő kulcsát. Áthatások formák, színek, idődimenziók között: a létezés és ködös elmúlás megadó harmóniájában festi hitvallását lélek és külvilág, múlt és jelen örök ellentmondásáról és természetes egymásrautaltságáról.

SZEMLE

BUDAPEST BANK RT.

A Budapest Bank RT. Zalaegerszegi fiókja teljeskörű lakossági szolgáltatásokkal áll ügyfelei rendelkezésére.

Lakossági forint bankszámlavezetés
Betétlekötés
Forint és deviza alapú bankkártya kibocsátás
Széf és letéti szolgáltatás
Devizaszámla-vezetés, devizabetét-lekötés
Lakossági értékpapír forgalmazás

Ügyfélszolgálati idő:

Hétfő:	8,00 - 17,00
Kedd:	8,00-15,00
Szerda:	8,00-15,00
Csütörtök:	8,00-12,00

Zalaegerszeg, Kossuth Lajos út 2. Telefon: (92) 311-306, 318-814

VÁRJUK ÉRDEKLŐDÉSÜKET !

SZERZŐINK

André András költő – Mórsvásár	Hajnal V. Csaba /1974/ író – Budapest
Ács József /1965/ költő, kritikus – Budapest	Halász Albert költő – Lendva
Baráti Péter költő – Budapest	Hufes Béla /1926/ költő – Budapest
Boyer Béla /1951/ költő – Bonyhád	Kálemen Zoltán költő, kritikus – Szeged
Benedek Katalin /1950/ művészettörténész – Budapest	Lászlóffy Aladár /1937/ költő – Kolozsvár
Berentés Tamás /1926/ nyug. honv. őrgy. – Nagykanizsa	Nyírlaki Károly /1960/ költő – Budapest
Bodonyi Emőke művészettörténész – Budapest	Olbei Livia /1966/ újságíró – Szombathely
Bohár András esztéta – Budapest	Órdög Ferenc /1933/ nyelvész – Nagykanizsa
Büky László /1941/ nyelvész – Szentendre	Pálnér Zoltán /1933/ költő – Szeged
Csapó Ida /1952/ újságíró – Zalaegerszeg	Pósa Zoltán /1948/ író – Budapest
Cselényi László /1938/ költő – Szlovákia	Rózsa Miklós /1924/ történész – Nagykanizsa
Egri Zsolt /1972/ kritikus – Szombathely	Tokács László /1935-1990/ költő – Nagykanizsa
Gyurócz Ferenc /1955/ irodalomtörténész, kritikus – Szombathely	Zsirai László /1956/ költő – Sopron

PANNON LÁTKÖR

Kulturális folyóirat

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

Ács Jenő, Bisztray Ádám, Czigány György, Ébert Tibor, Heltai Ákos, Kelemen Zoltán, Makay Ida, Méhes Károly, Morvai Péter, Nyírfalvi Károly, Tari István, Tomkiss Tamás versei – Fábian László és Tamás Menyhért szépprózája – Turczy István színi játéka – Kapiller Imre, Kulcsár Szabó Zoltán, Lehota János, Palkó Gábor, Sággy Miklós, Sándor János és Tarján Tamás tanulmányai – Berentés Tamás háborús naplója – Beszélgetés Borhy Gergellyel és Papp Tiborral – Színházi élet Erdélyben és Szlovéniában – A forradalom 40. évfordulóján V. Bazsonyi Arany, Bisztray Ádám, Bozay Attila, Czegő Zoltán, Csalog Zsolt, Döbrentei Kornél, Gyurkovics Tibor, Kiss Dénes, Kósa Csaba, Lackner László, Monoszló Dezső, Pomogáts Béla, Pék Pál, Péntek Imre, Rózsás János, Szabados György és Szakonyi Károly írásai – Balázs József grafikusművész portréja – Kresz Albert fatói – Szemle.

1996

Ára: 95 Ft.